

UZBURKANI TOKOVI
AUTOBIOGRAFIJA, AUTOTOPOGRAFIJA,
AUTOFLUVIOGRAFIJA

Tatjana Ileš

UDK: 821.163.42-94

U književnosti su motivi vode i/ili rijeke veoma česti i prezentirani od pojednostavljenih značenja ili izraza pa sve do metafore i simboličkoga prikaza. U radu će se autobiografsko promatrati u dijelu korpusa suvremenih hrvatskih slavonskih/panonskih prozaista koji pisanje o sebi i o drugima zrcale i u mediju vode. Konkretnije, analizirani su književni tekstovi Bogdana Mesingera, Josipa Cvenića i Helene Sablić Tomić u kojima su vode, odnosno rijeke Dunav i Drava, kôd za razumijevanje i čitanje njihove intime, privatnosti, ali i pozicioniranja u svijetu realiteta. Podtip autotopografskoga književnog teksta u rečenim slučajevima smjeramo nazvati autofluviografijom.

Ključne riječi: suvremena hrvatska književnost; voda/rijeka; autobiografija; autotopografija; autofluviografija

UVODNE POSTAVKE

U književnosti su i u ostalim umjetnostima¹ motivi vode i/ili rijeke veoma česti i reprezentirani od doslovnoga značenja ili izraza pa sve do simboličkoga prikaza ili umjetničkoga aktivizma, od biblijskoga simbola do figure pamćenja. U svojoj panorami hrvatskoga pjesništva od Janusa Pannoniusa do Satana Panonskog, Sanja Jukić i Goran Rem s pravom će ustvrditi kako vode u hrvatskim panonskim prostorima nisu afirmativno tematizirane kao u, primjerice, mediteranskom iskustvu (Jukić, Rem 2013.). Ovim će se, dakle, radom pokušati doprinijeti tematiziranju vode – odnosno rijeke i u panonskim prostorima²

¹ Podsjećam na recentnu praksu *water/river art* kao artivističke glasove otpora opasnoj, globaliziranoj i neoliberalnoj priči o prodaji domaćih izvora vode, a na koju me uputila Suzana Marjanić s Instituta za etnologiju i folkloristiku u Zagrebu, kojoj na informaciji te ponuđenoj literaturi posebice zahvaljujem. Vodi/rijekama prisilno je nametnuta pozicija geografskog prostora oko kojega se vode ratovi korporativnoga kapitala, a na posljedice kojih, svojim performansima u Hrvatskoj ukazuju i Tomislav Gotovac, Vlasta Delimar, Kristina Pongrac. Više u: Marjanić, Suzana, »Izvedba vode – umjetnost i artivističke prakse«, (*Dis*) *funkcija prostora/(Dys)functions of space*, ur. S. Marjanić et. al., Zagreb 2021., str. 143-156.

² U pripremi ovoga rada, a zahvaljujući istraživačkoj kolegijalnosti i potpori Kristine Peternai Andrić, u ruke mi je došao zbornik radova sa znanstvenoga skupa naslovljenog *Dunav u hrvatskoj povijesti i kulturi* (Slavonski Brod 2021.). Regionalna povijesna znanost, konkretnije, historiografi s Instituta za povijest – Podružnice za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, 2018. godine organizirali su znanstveni skup s međunarodnim sudjelovanjem, nastavljajući znanstvenu orijentiranost spram tema iz ekohistorije. Nakon uspješnoga znanstvenog skupa *Rijeka Sava u povijesti*, uslijedio je skup o rijeci Dunav. U uredničkom Predgovoru Josipa Parata čitamo kako se u zborniku nalaze 23 recenzirana rada (Parat 2021: 11-13), a nama su za temu posebice zanimljivi oni filološkoga i/ili kulturološkoga predznaka pa na njih ovdje ukazujemo: Janja Kovač, »Dunav, Dunaj, Donava – simbolika rijeke Dunav u usmenoj tradiciji Međimurja«; Marina Jemrić, »Dunav u književnom djelu fra Mladena Barbarića«; Josip Jagodar, »Dunav i Ilok u djelima Julija Benešića« i Vlasta Novinc, »Dunav i metafizika života: kulturalno označeno i tekstualno neizrecivo u djelima P. Pavličića Dunav i Diksilend«.

te pokazati na koji način voda/rijeka može biti integralnim dijelom autobiografskoga teksta.³

Književnoteorijsko zanimanje za prostore autobiografskoga teksta suvremene (hrvatske) književnosti intenzivira se od sedamdesetih godina prošloga stoljeća, kako piše Andrea Zlatar,⁴ prepoznajući tzv. projekt autobiografske kulture, utemeljen na prepoznavanju senzibiliteta kulturne zbilje, duha vremena i ideoloških promjena (Sablić Tomić 2008: 9). Analizom izabranih književnih tekstova koji jednim dijelom mogu nositi

Iz prve dvije bilješke u ovome radu razvidno je kako tematika vode/rijeka ponovno aktivnije ulazi u fokus različitih znanstvenih disciplina, ali i umjetničkih praksi. Drugim riječima, današnja znanost i umjetnost aktualnim promišljanjem o vodi (i pravu na vodu) – od suvremenoga performansa kojim se ukazuje na potrebe zaštite voda, posebice rijeka i riječnih tokova pred naletima beskompromisnoga globalističkog kapitala, ali i na podizanje društvene svijesti o zaštiti voda i održivom razvoju velikih rijeka, pa sve do historiografske, filološke i kulturološke istraživačke slojevitosti (savskih i) dunavskih tema – pokazuje ponovno probuđenu svijest o važnosti čovjekove uloge u okolišu te odgovornosti njegova djelovanja na geokulturni prostor i ekosustave koji ga okružuju. Povijesno, prirodno i kulturno nasljeđe dat će smjernice za izbore koje nam je činiti u budućnosti. I ovim radom nadamo se doprinijeti kojemu od navedenih znanstvenih područja promišljanja vode/rijeka kao značajnoga obilježja autorskoga osobnog identiteta.

³ Specifična vrsta vode, kao što je primjerice more, snažno određuje prostor koji ga dodiruje ili okružuje, a pretpostavka je da takav učinak imaju i druge veće ili manje vode – primjerice rijeke. Baš kao što je more postalo arhetip u usmenom pjesništvu, velike rijeke su također, ako ne i snažnije, obilježile usmeno, a vidjet ćemo kasnije i pisano, stvaralaštvo. Čitamo tako u tekstu Ane Perinić Lewis pod naslovom »'Kome more, a kome voda': motiv vode u usmenim hvarskim pjesmama«, riječi Vatroslava Jagića: »čim naime treba biti govora o nekoj velikoj, širokoj, strašnoj, silnoj rijeci, koja donosi sreću, a još više nesreću, može se već unaprijed pogoditi da će biti spomenut Dunav-Dunaj pa i kad je narodna pjesma zapisana u zemlji, gdje ima drugih, velikih i malih rijeka, bližih od Dunava« (Perinić Lewis 2010.).

⁴ Jedna od temeljnih teorijskih knjiga o problematici autobiografskoga u hrvatskoj književnosti jest knjiga Andree Zlatar *Autobiografija u Hrvatskoj*, Matica hrvatska, Zagreb 1998.

obilježja autobiografskoga, pokazat ćemo specifične točke dodira subjekta u tekstu u odnosu na tematiziranje javnog, privatnog i intimnog prostora kao prostora njegove identifikacije, ali i točke pucanja, nakon koje više neće biti u potpunosti jasno je li riječ o autorskomе »ja« ili figuri iskazivanja osobnosti u književnome tekstu, a preko drugoga medija, u ovom slučaju vode, odnosno rijeke. »Analiza pripovjedno-iskaznih modaliteta oblikovanja osobnih životnih priča«, kako piše Helena Sablić Tomić u knjizi *Hrvatska autobiografska proza*, »nije moguća bez uvida u kulturološki kontekst« (2008: 6), a Mirna Velčić u knjizi *Otisak priče* zapisuje kako: »svaki autobiografski subjekt mora odlučiti koliko unutar autobiografije želi biti u suglasju s određenim modelima za javnost, odnosno mora pronaći lingvistička, retorička i tekstualna rješenja preko kojih bi svoj život prikazao na određen/željen način i ponudio ga na čitanje drugima« (prema Sablić Tomić 2008: 17). Jer, upravo je čitatelj onaj koji ovjerava postojanje autobiografskoga sporazuma prihvaćajući (ili odbijajući) razumjeti neki tekst autobiografskim.

U radu će se *autobiografsko* promatrati u literarnim zapisima troje suvremenih hrvatskih književnika koji pišući o sebi pišu o rijeci, ili pišući o rijeci ispisuju stranice svoje osobne povijesti i identiteta. Konkretnije, bit će analizirani književni tekstovi Bogdana Mesingera, Josipa Cvenića i Helene Sablić Tomić u kojima su vode, odnosno rijeke Drava i Dunav, kôd za razumijevanje i čitanje njihove intime, privatnosti, ali i pozicioniranja u svijetu realiteta. Specifičnost literarnog izraza ili svojevrсни mehanizam dekodiranja književnoga teksta u izabranim tekstovima smjeramo nazvati *autofluviografičnost*.

IZ AUTOTOPOGRAFIJE PREMA AUTOFLUVIOGRAFIJI

Kada svoju autobiografsku crticu za jednu književnu antologiju suvremeni hrvatski književnik Josip Cvenić sročio sljedećim riječima, postaje ponešto jasnije o čemu je nadalje govoriti:

Rođen sam 30. prosinca 1951. godine. Grad u kojem sam se rodio je Osijek, grad na rijeci Dravi i to u Donjem gradu. Kuća u kojoj sam se rodio nedaleko je rijeke, tako sam već kao najmanje dijete, dakle koje je tek prohodalo, odlazio na obalu rijeke i udisao njezine mirise, slušao priče o njoj i gledao Donjograđane kako se kupaju, pecaju, i vade pijesak iz rijeke no, mene su zanimale priče. (...) Dakle, na Dravi sam odrastao, na Dravi sam ostario. Toliko sam s njom, da sve mislim da me neće zakopati u zemlju već pustiti niz rijeku, tako bismo ona i ja putovali zajedno, tamo, u Crno more. (Agoston, Medve 2021: 199)

Geografija kao autobiografija, a kako piše Ivan Bošković pišući o izabranim prozama Pavla Pavličića, pokazuje koliko zapravo »odrednice prostora koji u svijetu subjekta pisanja ima značajno mjesto, duboko obilježavaju identitet pojedinca i sastavni su dio njegova svijeta i svjetonazora. (...) Pri tome se posebno značenje pridaje osobnim toposima kojima se izražava odnos pojedinca prema određenim mjestima, svejedno da li onima u kojima je pojedinac rođen ili je u njima zavičajan ili ih je posjetio i tako ih upisao u svoj identitet. Jer, bilježenjem prostora i u njima 'konzerviranim slojevima vremena' književnost tragovima prostora prevladava vrijeme i upisuje ih u svoje naracije« (Bošković, 2016.).

Kada se Aleksandar Flaker u knjizi *Književne vedute* (1999.) bavi odnosima između književnosti i slikarstva, u fokus mu dolazi i termin *topografija*. Dakako, uveden iz likovne umjetnosti. Književne tekstove prisposobive topografijama (grafikama), kako piše Flaker, nalazimo već u drugoj polovici 16. stoljeća, a da bi se češće susretale ponajprije u putopisnoj literaturi 18.

i 19. stoljeća u kojoj bi autor čitateljima želio približiti nepoznate gradove književno oblikujući *locus* koji se promatra. Osim vezano za žanr putopisa, kako nadalje podsjeća Flaker: »Topografičnost je značajna i za prvotni model povijesnoga romana, walter-scottovski, kada pripovjedač mora, prividne vjerodostojnosti radi, locirati ‘povijesno’ zbivanje«⁵ (1999: 30). Treba reći kako se topografičnost u hrvatskoj književnosti u putopisima zadržala i nakon Mažuranića i Nemčića, a posebice je uspjela u Matoševoj putopisnoj feljtonistici. Flaker naglašava kako je temeljna razlika u topografijama gradova/prostora navedenih autora upravo u pozicioniranju *motrišta*, što će nam biti značajno za analizu izabranih autobiografskih tekstova u nastavku.⁶

Prije toga, namjera je u ovome radu ponuditi mogućnost prepoznavanja specifičnoga podtipa flakerovske autotopografije, odnosno predložiti termin pod kojim će se interpretirati i analizirati izabrane tekstove, a to je – *autofluviografija*. Riječ bi, dakle, bila o svojevrsnome podtipu autotopografije koji bi u fokusu imao rijeku kao integralni dio autobiografskoga teksta. Prema tome, autofluviografičnost bi smjerala biti označicom onih tekstova u kojima je isprepletenost literarnoga i topografskoga motiva rijeke i autorskoga »ja« umnogome složenija, odnosno zgusnutija u nekom trenutku autorova osobnog i/ili stvaralačkog života.⁷

⁵ Autor ukazuje na činjenicu da i u hrvatskoj književnoj povijesti poznajemo takvu vrstu književne topografije, posebice u povijesnim romanima Augusta Šenoe kao što su primjerice *Zlatarovo zlato* i *Seljačka buna*.

⁶ Podsjetit ćemo kako je autotopografija već ranije prihvaćen termin u pristupu razumijevanja odnosa određenoga geografskog prostora i autobiografije nekog autora. Vjerojatno su nam u tom smislu najpoznatiji autotopografski zapisi Pavla Pavličića o Vukovaru (i Dunavu, također) te knjige Aleksandra Flakera upravo pod nazivom *Autotopografija I.* i *Autotopografija II.*

⁷ Autofluviografija kao podtip autotopografije mogla bi u daljnjem istraživanju formulirati i nekoliko literarnih modela, što će se djelomice prikazati i analizom izabranih književnih tekstova u ovome radu.

AUTOFLUVIOGRAFIJA BOGDANA MESINGERA – VODA KAO KÔD AUTORSKE INTIME

U umjetničkom se literarnom pamćenju realna mjesta počesto preobličuju u šifre i simbole te tako gube svoju izravnu stvarnosnu referencu. Kako bi se razumjele umjetničke autorske poruke, potrebno je dešifrirati kôd koji će ih potom razotkriti. Iščitavanjem književnih zapisa osječkoga književnika, sveučilišnog profesora i likovnog kritičara Bogdana Mesingera,⁸ možemo reći kako je upravo voda kôd. Kod Mesingera često nailazimo na autopoetičke osvrte spram vode, voda je za njega i sjećanje, i vrijeme, i nemir i mir, i svjetlost i tama. Voda je život. Preko motiva vode Mesinger konstruira prostor vlastitoga bitka: »U vodi koja teče prepoznajemo rijeku života. U moru koje je uzburkano burom prepoznajemo dramu života. U plovidbi beskrajinim vodama oceana prepoznat ćemo da je naš život neprekidno traganje« (Mesinger 2006.). Voda je i rijeka, a njegova je rijeka – Dunav. I njegov grad na Dunavu je – Ilok. Upravo u simultanitету bivanja rijeke i njezinoga grada, u Mesingerovu slučaju Iloka, naznačujemo autotopografičnost književnoga teksta te otvaramo prostor za

⁸ Mesinger, Bogdan, hrvatski književnik i likovni kritičar (Šid, 25. XII. 1930). Diplomirao 1955. na Filozofskome fakultetu u Zagrebu, gdje je 1984. doktorirao iz područja filologije. Radio je kao srednjoškolski profesor u Šidu i Vinkovcima. God. 1980. – 2000. bio je izvanredni profesor teorije jezika na Pedagoškome fakultetu u Osijeku. Prve pjesme objavio je 1950. u časopisu *Izvor* i u zajedničkoj zbirci *Susret osmorice*. Prvu prozu, fragment iz romana *Samac* (1973.), objavio je 1957. u časopisu *Krugovi*. U prvim Mesingerovim radovima te u romanima *Kiša* (1970.) i *Zatvorena pučina* (1984.) kritika je prepoznala osnovne crte krugovaške poetike. Pol. 1990-ih započeo je ponovno objavljivati pjesme (*Dvadeset četiri dana rata*, 1994.; *Balade*, 2000.; *Crni lotos*, 2000.; *Na obalama tvoga sna*, 2001.). Objavio je knjige o iločkom kraju *Skriveni duh Iloka* (2004.) i *Buđenje Iloka* (2006.), zbirke ogleđa *Ususret Arijadni* (2007.) i *Kodovi virtualne scene* (2009.). Autor je i više književnih i likovnih monografija. Preneseno s: Mesinger, Bogdan. *Hrvatska enciklopedija*, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=40287> (pristupljeno 12. ožujka 2022.).

uvođenje autofluviografije u domenu dekodiranja autorske intime ovoga književnika. Jer, svatko ima pravo na vlastitu urbano-poetiku, zapisao je arhitekt i filozof Bogdan Bogdanović, i na konstruiranje mape sa (samo) sebi prepoznatljivim točkama, jer upravo je temeljno iskustvo prostora ono iz čega kreće potraga za otkrivanjem istoga u drugome. Odnos pamćenja i zaborava bliskoga prostora, odnosno vlastitosti u tome prostoru, u tekstu odražava autorski izbor signala grada o kojemu se piše. Te su djelatne slike one koje pokreću mehanizme (pri)sjećanja i upisuju se u prostor (autobiografskoga) teksta.

Takav osobni izbor signala grada u pripovijedanju urbanoga prostora i njegove rijeke u punom je smislu ostvaren i u tekstovima knjige Bogdana Mesingera *Skriveni duh Iloka – priče i legende* (2004.). Intima ovih autotopografskih zapisa pripovijeda čaroliju vidljivoga u nevidljivom, pripovijeda jedan sasvim osobni grad:

Ova je knjiga osobna. Kao, uostalom, sve knjige. Zato ih i pišemo – da bismo sebe iskazali. No ne bismo ih pisali kada ne bismo slutili da će se i mnogi nama nepoznati prepoznati u njima. (...) Knjiga je osobna, no isto tako ona pripada i prošlosti jednoga grada. (...) Svaki grad ima svoju priču. (Mesinger 2004: 9)

A Mesingerov je Grad duboko uronjen u mirnoću, lijeno valjanje svoje rijeke – Dunava. Vodu koja ga uvijek iznova prikuplja, obnavlja: »Voda nas uvijek nosi. I teče. I mi s njom.« (Mesinger 2004.).

Govoriti o Mesingerovoj autofluviografiji, a ne prikazati *Iločku baladu ili Baladu o mojoj zemlji* (1987.), bez obzira na to što se radi o poetskom primjeru, ostavilo bi nas zakinutima za neke od veoma značajnih uvida u mogućnosti dekodiranja autorske intime ovoga pjesnika. Stoga, i primjeru iz Mesingerove poezije⁹ prilazimo s istih terminoloških pozicija:

⁹ Treba reći kako ovim postupkom ne tvrdimo da se termin autofluviografija može primijeniti i na poetske tekstove općenito. Mogućnost razrade takve ideje ostavljamo istraživanjima koja će eventualno uslijediti.

*(...) Onda je ona meni povjerila
jednu rijeku.
Ja sam – zatim – rijeci
povjerio svoje tijelo.
Rijeka je mome tijelu povjerila
jedno drugo tijelo.
Pa neke ribe, školjke, pijesak, večeri,
mirise,
jedan ljubičasti čamac u predvečerje,
i sve se odjednom izmiješalo.
Više i nismo znali što kome pripada,
A i svejedno je bilo...*

U navedenim stihovima čitamo i fizičko dodirivanje i metafizičko ispreplitanje tijela lirskoga subjekta i rijeke, metaforičko povjerenje u dodiru tijela uronjena u vodu rijeke koja mu se istodobno prepušta, ali ga i u potpunosti obavija, dovodeći subjekt u poziciju kada više nije moguće razdvojiti tijelo čovjeka od tijela rijeke, ono materijalno i opipljivo, kožu i kost, od protočnosti i prolaznosti vodene mase. Kako kaže pjesnik, »a i svejedno je bilo«. Navedeni stih ćemo ovom prigodom tumačiti na barem dva načina – kao da se subjekt s povjerenjem prepušta snazi riječnoga toka i u potpunosti mu je svejedno kamo će dalje, ili – kao da su subjekt i rijeka sve, odnosno jedno – sve i jedno. Jedno biće u zajedničkome protjecanju rijeke/vremena.

Iz Mesingerove zbirke priča i legendi iločkoga kraja izdvajamo priču bajkovita naslova – *Priča o riječnom bogu*. Fantastična je to prozna crtica u kojoj se realistički motivi isprepliću s bajkovitima, božanski život sa svakodnevicom iločkoga ribara. Dok sveznajući pripovjedač sigurnom naracijom vodi priču, čitateljski se horizont očekivanja svako malo ponovno iznevjeri presijecanjem novih motiva, mitološki se svijet sudara sa stvarnosti upravo na obali Dunava i u njegovu koritu. Unutar ljudskoga svijeta, autorske duboke intime i božanske prisutnosti:

Oni koji su znali tajnu, nikada nisu gledali u mrežu koju je tkao – iako su se ponekad i riječne vile znale uhvatiti u njegove mreže. Oni koji su znali tajnu, gledali bi u lice riječnog boga. (...) U Iloku je živio riječni bog. Znao sam ga. I zvao sam ga imenom. Negdje u vodenim prostranstvima svemira pobratimili smo se. (Mesinger 2004: 12-14)

Na izabranim primjerima, kao i na primjeru ove bajkovite književne vedute, literarne minijature filigranske ljepote i duboke čulnosti, možemo tvrditi kako u književnosti Bogdana Mesingera pronalazimo uporište za uporabu termina autofluviografija, napose kada je riječ o književnim zapisima u kojima je rijeka Dunav postavljena jednim od temeljaca književnoga, ali i osobnog identiteta ovoga autora.

AUTOFLUVIOGRAFIČNOST U PISANJU JOSIPA CVENIĆA

Iz već ranije citirane autobiografske crtice ovoga književnika, ali i iz analize njegovih književnih zapisa, također je moguće govoriti o autofluviografskom čitanju. Međutim, za razliku od Mesingerove intimističke *uronjenosti* autobiografskog/pjesničkog subjekta u samo tijelo rijeke, odnosno vodu, kod Cvenića¹⁰ je motrište uvijek postavljeno *izvan* riječnoga

¹⁰ Cveniće, Josip, hrvatski književnik (Osijek, 1. siječnja 1952.). Studij filozofije i sociologije završio 1976. na Filozofskom fakultetu u Sarajevu. Urednik u Izdavačkom centru Narodnog sveučilišta u Osijeku, glavni urednik časopisa *Književna revija* 1993. – 2003. i 2005. – 2009. Prva mu je knjiga zbirka sentimentalno-zavičajnih pjesama *Protumarani zavičajni* (1976.). Potom se predstavio kao prozaik koji uspješno amalgamira teme vezane za vlastito odrastanje s univerzalnim sadržajima i postmodernističkom narativnom tehnikom: *Pričanja Heraklitovog kušača i druga pričanja* (1982.), *Blank* (1986.), *Lektira* (1990.), *Udžbenik priča* (1995.), *Kajinov pečat* (1997.), *Kraljica noći* (2000.), *Glad* (2003.), *Obrnuto prepisivanje* (2006.), *I sve pustiš niz rijeku* (2008.). Objavio je i zbirku

toka. Drugim riječima, pozicija njegova autobiografskog subjekta smještena je po strani, on je aktivni promatrač, no ostaje »njezin sporedan lik« (Cvenić 2017: 136) koji je, duboko svjestan gotovo obiteljske povezanosti s Dravom, nikada u potpunosti ne osjeća samo svojom, vlastitom, poštuje njezine tokove, virove i narav, osjeća kako s njom i uz nju može ravnopravno koračati prema ušću.¹¹

Ilustrativno je, i gotovo simptomatično da je upravo priču pod naslovom *Tekla rijeka Drava*, podnaslovljenu »vrlo tečna, jednostavna i, što je najbolje, istinita historiografija« (Cvenić u Agoston, Medve 2021: 201), Cvenić izabrao kao svoj prilog mađarsko-hrvatskoj književnoj antologiji objavljenoj u Pečuhu 2021. godine.¹² Naime, ta je priča originalno

kolumni i eseja *Ogledanje s kraja stoljeća* (1997.), pjesničku zbirku *Volim drugu obalu* (2007.) te knjige za djecu *Čvrsto drži joy-stick* (1994.), *Udžbenik priča* (1995.), *Mudra budala* (2004.) i *Povratak vilinskog konjica* (2011.). Preneseno s: Cvenić, Josip. *Hrvatska enciklopedija*, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=13036> (pristupljeno 22. veljače 2022.).

Josip Cvenić je nakon 2011. objavio još i zbirku pjesama *Prostor-vrijeme* (2012.), zbirku priča *Otvaranje tame* (2017.) te romane *Vožnja na mjestu* (2016.) i *Sablasi nad dvorcem* (2018.).

¹¹ »Ni danas se nije ništa promijenilo između rijeke i čovjeka, često sam uz nju. Svoju ljubav prema njoj prenio sam na djecu, a i unuka je upoznala njezine čari. Ona će mi davati još novih uspomena i ideja kako s njom zajedno teći (Cvenić 2017: 136).

¹² Za napomenuti je kako istu priču nalazimo objavljenu/pretiskanu u zbirci *I sve pustiš niz rijeku* iz 2008. godine u kojoj podnaslov priče *Tekla rijeka Drava* glasi »vrlo tečna, jednostavna i, što je najbolnije, istinita historiografija«. Na pitanje je li riječ o intenciji autora ili lektorskome previdu, u ovome trenutku nemamo odgovor, no usudit ćemo se pretpostaviti kako je »protok« vremena autorovu »istinitost historiografije« pomaknuo prema ironičnome modu. Termine poput istinitosti, stvarnosti, onoga što mislimo da jest ili je bilo današnjica dovodi u pitanje u svim segmentima društvenoga života pa tako i Cvenićevu frazu »istinita historiografija«.

objavljena mnogo ranije, a ovdje ju prepoznamo kao onu koja otvara prostor za analizu i uspostavljanje termina autofluviografije u ovoga autora.

Naime, konstruiranje svoje osobne povijesti ili *vrlo tečne i istinite historiografije*, Cvenić vezuje uz svoje osobno, ali i kolektivno *osjećanje rijeke*. Tijek vlastitoga života, svoje odrastanje i zrelu dob prisposodio je izmjeni godišnjih doba¹³ na rijeci koja je bila moćna i privlačna: »Bila je u stvari čarobna kroz sva godišnja doba« (Cvenić u Agoston, Medve, 2021: 201). Nezaustavljivost tijeka vremena, baš kao i vodenoga toka unutar riječnoga korita ostavlja mogućnost linearne protežnosti do u beskraj, ili vječnost za one koji vjeruju.¹⁴

Kao potvrdu rečenome donosimo dio iz pogovora Cvenićeve zbirke priča *I sve pustiš niz rijeku* (2008.) naslovljenome »Rijeka uz Grad« Helene Sablić Tomić:

Upravo je motiv rijeke onaj koji drži na okupu autorovu duhovnu pripadnost Gradu. (...) Egzistencija, odnosno čovjekovo postojanje prema svojem značaju, prostorna je. Prostor tako nije objekt koji pripada izvanjskom svijetu niti pak pripada isključivo unutarnjem iskustvu. Posebice onaj uz vodu, uz rijeke... takav je prostor istodobno i objektivna i subjektivna, materijalna i metaforična... u kojem je sve potrošivo i novo. Osim rijeke. (...) Cvenić slike vanjskoga svijeta kao da filtrira kroz riječnu struju, virove, grad i ljude promatra kroz vodu, ponekad ih deformirajući, ironizirajući neke njihove postupke. (Sablić Tomić u Cvenić 2008: 185-187)

¹³ Takvim će se pripovjednim mehanizmom prisjećanja koristiti i Pavao Pavličić pišući svoju Vukovarsku godinu u sklopu *Vukovarskoga spomenara* (2007.). Izmjena godišnjih doba prikazat će promjene u identitetu prostora grada Vukovara, kao i njegove rijeke.

¹⁴ »Nisam ni primijetio kako s dolaskom i odlaskom ljeta, jeseni, zime i proljeća, dolaze i odlaze godine. I kao što smo mi djetinjstvo dijelili s rijekom, ona je starila s nama« (Cvenić u Agoston, Medve 2021: 205).

Vjerojatno široj publici najpoznatiji roman Josipa Cvenića *Kraljica noći* objavljen je 2000. godine, a napisan prema originalnom scenariju za istoimeni film Branka Schmidta, nagrađen Zlatnom arenom na Pulskom filmskom festivalu. O prisutnosti autobiografskih elemenata u tekstu i o odnosu autora, pripovjedača i lika saznajemo eksplicitno već u uvodnom poglavlju: »Kako sam često bio bolji promatrač negoli sudionik u onom što se zove život, događaj iz djetinjstva koji slijedi teći će u trećem licu, ali ja ću uvijek biti tu, na Dravi (...)« (Cveniće 2000: 15).

Tragove autentične prošlosti nekih likova, pišćevih sugrađana i suvremenika, ali i prostora grada Osijeka i napose njegove rijeke, iščitavamo i kao dio autotopografije samoga pisca. Poseban odnos protagonista ovog Cvenićeve romana čita se i u obiteljskom stavu prema rijeci Dravi koju se doživljava gotovo mitskom izbaviteljicom – jer, bit će dovoljno da obitelj glavnoga lika bude zajedno, na *kompi* kojoj otac popušta konope i skela nestaje niz vijugavu rijeku, ploveći prema nekom boljem sutra: »– Život? Život je negdje na kraju rijeke, a ne tamo-vamo. Jednom ću otkačiti saju i odo – reče Mirko mašući politrenkom« (Cveniće 2000: 35).

Cvenićeovom pričom iz novije zbirke *Otvaranje tame* (2017.) pod naslovom *Kao zahvaćanje vode cjedilom*, podnaslovljenom »Jedna auto/imaginarno/biografska«, zaokružujemo broj izabranih prozai primjera u kojima pronalazimo autofluviografske elemente u ovoga autora. U temeljima ove priče autorsko je promišljanje o odnosu sjećanja i zaborava, o mehanizmima pamćenja i taktikama otpora spram procesa »procjeđivanja« koje neminovno zahvaća ljudsko sjećanje. Brzini istjecanja sjećanja pod naletom zaborava suprotstaviti se je i pisanjem, iako ono neminovno nosi pečat naknadne pameti. Odnos pamćenja i zaborava s obzirom na književni tekst prepoznaje se u dva tipa pamćenja: biografskom ili autobiografskom/osobnom/ individualnom te kulturnom/kulturno-povijesnom/kolektivnom pamćenju. Veoma je često u književnosti upravo prostor grada onaj prostor u koji se utiskuje identitet pojedinca, njegovo sjećanje i njegov zaborav. Osobno, ali i kolektivno iskustvo urbanoga prostora izvori su različitih

strategija upisivanja sebe u tekst. U Cvenićevoj je literaturi, kako smo i do sada pokazali, grad, odnosno Osijek u stalnom izravnom odnosu povezanosti s rijekom – Dravom. Drava je dio prostora Grada, kako topografski tako i metaforički, a ono što je integralni dio i ove Cvenićeve priče, potvrđuje našu tezu o autofluviografičnosti njegove proze. Njegov privatni, gotovo familijarni odnos spram rijeke Drave čita se i ovdje: »Ona nam je pružala sve. Dječачke igre, prijateljstva, sukobe, prve simpatije, ali i spoznavanja smrti. (...) Drava se obnovila i sada opet postoje dvije sljubljene strane, čovjek grli rijeku, ona mu dopušta sjedinjenje (Cvenić 2017: 135). Zaključujemo, dakle, kako na primjerima Cvenićeve proze s autobiografskim elementima možemo govoriti i o autofluviografičnosti književnoga teksta.

MAPIRANJE NUTRINE RIJEKOM – AUTOFLUVIOGRAFSKI TEKST HELENE SABLJIĆ TOMIĆ

O autorskoj knjizi kao o nečemu osobnom pisao je Bogdan Mesinger, u nadi da će se potencijalni čitatelj u njoj i sam prepoznati. No, zapisao je dalje: »Znamo da i mi sebe nalazimo u knjigama drugih. Zato ih i čitamo. Knjige su i nastale kao pisma poslana udaljenim prijateljima« (Mesinger 2004: 9). Knjigu putopisno-intimističkoga predznaka pod naslovom *Kartografija ljubavi – Dunavom* književna teoretičarka i kritičarka, sveučilišna profesorica Helena Sablić Tomić¹⁵ objavila je u drugoj pandemijskoj,

¹⁵ Helena Sablić Tomić »U rodnom gradu Osijeku pohađala je osnovnu i srednju školu te diplomirala na Filozofskom fakultetu. Na Filozofskom fakultetu u Zagrebu je 1997. godine magistrirala s temom *Kratka priča devedesetih – biblioteka i autori časopisa Quorum*, a 2001. je obranila doktorsku disertaciju naslovljenu *Modeli hrvatske suvremene autobiografske proze*. Na Akademiji za umjetnost i kulturu u Osijeku predaje u statusu redovitog profesora u trajnome

Godini čitanja. Neodređenom, no semantički usložnjenom posvetom na prvim stranicama svoje kartografije ljubavi – »Za tebe od mene« – pošiljatelja je označila (svojim) imenom. Međutim, primatelj s druge strane ovakve (jednosmjerne) mesingerovske epistolarne komunikacije ostaje skriven. U oku, u detalju,¹⁶ bez adrese. U kritici je knjiga prepoznata hibridnim žanrom (putopis, knjiga eseja i intimna ispovijest), dodat ćemo, riječ je o harmonijski skladno posloženom tekstu koji dinamikom srednjoeuropske/panonske rijeke nosi književnu poetiku autorice jednako kao i njezine autobiografske preokupacije – traganje za vlastitim otiscima, na putovanjima i u knjigama onih drugih.

U uvodnome poglavlju, naslovljenom *Dunav, karta, ljubav*, detektiramo točke, ključne riječi preko kojih ćemo prepoznavati i autofluviografičnost¹⁷ ovoga teksta, napose prve dvije. Naime, mapiranje kulturnoga prostora na koji smo upućeni, koji poznajemo, ali i onih nepoznatih koje istražujemo putujući te na putovanjima ili nakon njih, zapisujući viđeno i doživljeno, sve je češće dio znanstvenih pristupa u filologiji, historiografiji, ali i u kulturnoj geografiji.¹⁸ U knjizi pod naslovom *Priča i putovanje* Dean Duda

zvanju kolegije iz područja književnosti i kulture. Prva je ambasadorica Deska Kreativna Europa Ministarstva kulture RH. Autorica je 19 knjiga i preko stotinu znanstvenih radova.« Više na: <http://www.uaos.unios.hr/amo-team/prof-dr-sc-helena-sablic-tomic-dekanica-2/> (pristupljeno 21. ožujka 2022.).

¹⁶ Poput likovno oblikovanog motiva na naslovnici izdanja uvrštenog među deset najljepših knjiga u 2021. godini u Hrvatskoj.

¹⁷ Podsjetit ću kako je autoričin rodni grad, ujedno i prostor u kojemu živi i radi grad Osijek, na rijeci Dravi, o kojima je često pisala u prozama osobnoga, ali i prigodnog karaktera, no one u ovome radu neće biti u fokusu. »Ne znam mogu li se zbog različitih obiteljskih korijena odrediti Podunavskom Švabicom, Folksdojčericom, Austro-Ugarkom, Panonkom ili jednostavno Osječankom, ali znam da potječem s riječne obale kao što neki drugi potječu s planine ili mora« (Sablić Tomić 2021: 23).

¹⁸ Kulturni geograf Mike Crang o putovanjima i potrebi za putovanjem u natuknici *Putovanje/turizam* kritičkoga rječnika ključnih pojmova kulturne geografije piše: »Putovanje je prostorna praksa koja je u žarištu geografije. U

navodi važnost upravo interdisciplinarnoga pristupa temi putovanja kao dragocjenu podršku književnopovijesnom proučavanju putopisnih tekstova pri čemu povijest mentaliteta i povijest svakodnevnoga života uzima kao one pomoćne historiografske discipline iz kojih saznajemo o navikama, vrijednostima, ponašanju, predodžbama o vremenu i prostoru, odnosno o stanju cesta i putova, troškovima putovanja i mogućnosti prijevoza, gostionicama i prenoćištima, hrani i piću, društvu ili lektiri na putu.

Daljne jesu čežnje ponajprije putnika romantizma o čijim putopisima piše Duda, no čežnju, kao i svojevrsnu duhovnu potrebu za putovanjima, ali i povratkom u kulturni krajolik¹⁹ kojemu autorica egzistencijalno i

svojim se počecima geografija temeljila na pričama putnika; miješajući izvješća različitih stupnjeva junaštva i istinitosti, dugo joj je funkcija bila da ljudima 'ovdje' govori što se događa 'ondje' « (Atkinson et. al., 2008.). Treba odmah ukazati i na relacije između putovanja i turizma, putnika i turista kao kulture putovanja. Putovanje se u pravilu smatra superiornim procesom u odnosu na turizam, smatra se pokušajem zaokupljanja nepoznatim i različitim, izlaganja sebe drugim načinima života i kulturama, dok se turizam najčešće definira u smislu posjećivanja mjesta koja su učinjena poznatima pa i slična mjestu odakle dolazite. Iz toga proizlazi razlikovanje putnika, kao onoga koji se susreće s razlikitošću, i turista, onoga koji slijedi utabanu stazu i reproducira poznato. Međutim, takva je distinkcija teško održiva. Naime, i putnik i turist, iako na različite načine, pretvaraju krajolik kojim se kreću i ljude koje susretnu u predmete estetskoga užitka. Takvo, najčešće vizualno posjedovanje, John Urry naziva »turističkim pogledom« te razlikuje dva oblika toga pogleda – romantični i kolektivni. Prvi je pogled – pogled putnika, onoga koji se osobno želi susresti s posjećenim mjestom, individualni pogled koji omogućuje izravan kontakt s lokalitetom. I nema potrebu pri tome pripadati skupini putnik/turist koji pohode isti lokalitet (Atkinson et. al., 2008: 65). O kulturama putovanja moglo bi se dakle razmišljati kao o specifičnim načinima strukturiranja iskustva. Promišljanje iskustva putovanja te napose njegovo književnoumjetničko oblikovanje svojstveno je i putopiscu.

¹⁹ »Lutajući krajolicima, tumarajući nepoznatim gradovima, (...) Privlačili su mi pozornost nepoznati oblaci, zavodile su me boje, uzbuđivala oluja koja bi nadolazila površinom rijeke (...) zadržavala bih krajolik u sebi njegovim specifičnim mirisom, nekim viškom i skorim nedostatkom« (Sablić Tomić 2021: 29).

duhovno pripada,²⁰ prepoznajemo i u ovome tekstu. Literarni itinerer je zacrtan, pratiti rijeku od izvora prema ušću, putovati (automobilom jer je brže, slobodnije i komfornije, a i putnik na taj način sam bira suputnika/e, ili kasnije mislima), cestovne karte imati pri ruci (ili u ladići u automobilu), knjige u torbi – i krenuti: »Nisam vodila dnevnik putovanja, vilinske krajolike kojima sam prolazila, lutajući cestama uz Dunav tijekom više godina, bogatstvo boja i svjetlost predvečernih gradova gledala sam širom otvorenih očiju« (Sablić Tomić 2021: 11).

Te književne vedute gradova uz Dunav (Budimpešta, Bratislava, Ilok, Dalj, Novi Sad, Petrovaradin, Ruse, Mohač i dr.) odišu osjećajem slobode iz kojega putnica izvodi podudaranje unutarnjega autorskog doživljaja s krajolikom. Ideja kretanja uz rijeku i zajedno s njom, igre oslobođenih misli i novouspostavljenih osjećaja, i prema prostoru i prema Drugome, značajna su obilježja ovoga autofluviografskog teksta.

Dunav i karta motivi su kojima čitamo tekst kulturnogeografski, ali rijeka i mapiranje vlastite nutrine *locusima* na i oko rijeke, lajtmotivi su intimističkih zapisa autorice. Krećući se iz prostora geografije prema prostoru književnosti, odnosno iz autotopografije prema autofluviografiji, tekst se iz svojevrsnoga vodiča za putovanja, nanosima historiografskih činjenica i povremenim zapljuskivanjem literaturama nekih drugih podunavskih pisaca, rastvara u riječnoj delti, tone u intimnim rukavcima autorske isповijesti:

Putujući, došla sam na ideju Dunav pretvoriti u svoj idealizirani svijet mašte, sentimentalni zemljopisni pojam, čija prava snaga izvire iz činjenice da nisam uvijek uz njega, pa ga zamišljam bajkovito, kao metaforu ljubavnog odnosa koji se ne događa iz dana u dan, koji se

²⁰ »Dok pišem, shvaćam da je moja pripadnost pejzažu u kojemu sam rođena, samo jedan od niza povrataka domu, odlazaka na početke s krajeva svijeta« (Sablić Tomić 2021: 25).

razvija, postaje nemiran, koji završava (ne) sretno ili prelazi u nešto nevidljivo, udisanje i izdisanje. (Sablić Tomić 2021: 25)

I ovdje ćemo napomenuti važnost motrišta, pozicije autobiografskoga subjekta u odnosu na kulturni krajolik kojim se kreće. U analiziranom tekstu pronalazimo barem dvije, iznimno bitne pozicije. Prva je izvanjska, stvarna geografska točka u kojoj se putnik nalazi/o. *Topos* iz kojega je utisnut sinestetički dojam krajolika, primarno prostor grada i (njegove) rijeke. Drugo, za tekst značajnije motrište jest ono unutarnje, izmaštani idealizirani sentimentalni krajolik u kojemu (pro)tok rijeke, u funkciji emocionalnoga osigurača, prikuplja i zaglađuje *najsitnije krhotine intime koje mogu biti i one najopasnije* (Sablić Tomić 2021: 55).

Mapiranjem vlastite nutrine rijekom autorica je ocrtavala jednu statičnu topografiju koja »može postati intimna karta putnika, oblikovana figurama slučajnosti, nježnosti, ljubomore, čežnje, strasti, opsesije, straha, pripadanja, uz iskustvo vlastite kože« (Sablić Tomić 2021: 28), prateći donekle kartografska iscrtavanja Doris Kolesch iz teksta *Kartografija emocija*, a mehanizme ucrtavanja zemljopisnih karti razumijevajući kao reprezentaciju kulturne moći, znanja i prostora.²¹ Rukopis je to u kojem se kulturnom moći prikazuje ljubav, ovjerenom literaturom znanje, a tokom rijeke prostor. Knjigom kao kartom, kartografijom kao ocrtom kulturnoga i intimnog krajolika, fokusom na Dunav kao središnju točku u prostoru koji nije statičan, koji se mijenja, na rijeku čija dinamika diktira i dinamiku kretanja i dinamiku misli, autorica ovim tekstom i u tekstu bilježi svoju autotopografiju – autofluviografiju određenu veličanstvenom rijekom:

²¹ »Topografski prikaz prostora počiva na jasnim i čvrstim granicama, kulturnom povlačenju kao podijeljenosti na dopušteno i nedopušteno, vlastito i tuđe, naturalizirano i mitologizirano. Jedan običan zemljovid, kakav često držim u ladici preko puta suvozača, može postati mjesto djelovanja i akcije, spremno na poziv osvajanja moguće ljubavi« (Sablić Tomić 2021: 27-28).

Rijeka kamenje pretvara u oblutke i pijesak kao što zrnca zlata isplivavaju iz pijeska duž obale. Potrebno je sići Dunavom, od početka do kraja, kako bi se tajna otkrila i rijeka upoznala; njezino upoznavanje označava imenovanje stvari njihovim pravim imenom; imenovati znači i moći živjeti s drugim. Putovanjem se ukroćuje, pripitomljava moćni Dunav; kada se stigne do mora, do otvorenosti, pustolovina se razrješava, pobjeđuje. (Sablić Tomić 2021: 154-155)

ZAKLJUČNO

Književni se tekstovi sve češće i sve više otvaraju prostorima analize i interpretacije interdisciplinarnim pristupima. Znanstvenici iz različitih područja u književnim tekstovima pronalaze poticaje za svoja istraživanja, posuđujući međusobno metodološka i terminološka rješenja, pridajući im time i značajnu dodanu vrijednost. Namjera je i ovoga rada bila doprinijeti razumijevanju izabrane literarne građe i nekim drugim putevima.

U radu donosimo prijedlog termina autofluviografija, kao podtipa autotopografije, koju pak razumijevamo dijelom kulturne geografije ispisivanja teksta o samome sebi u odnosu na kulturni krajolik. *Topos* rijeke dio je geografskoga prostora koji čitamo kao autobiografski u književnosti izabranih autora. Na izabranim smo primjerima pokušali pokazati kako bi to izgledalo u praksi, odnosno kakav bi tip autobiografskoga/autotopografskoga teksta mogao biti onaj koji bismo nazvali autofluviografskim.²²

²² Treba reći kako u red izabranih suvremenih književnih tekstova autobiografskoga predznaka s potencijalno autofluviografskim obilježjima idu i oni autora Pavla Pavličića, Julijane Matanović, Faruka Šehića, Bekima Sejranovića te drugih na analizu kojih i ovim putem potičemo.

LITERATURA

- Agoston, Zoltan i Medve, Zoltan, ur. 2021. *Ono što povezuje. Mađarsko-hrvatska književna antologija*, Jelenkor Pečuh.
- Atkinson, David, et al. 2008. *Kulturna geografija. Kritički rječnik ključnih pojmova*, Disput, Zagreb.
- Bošković, Ivan 2016. »Pavličićeva autotopografija ili: geografija kao autobiografija«, *Kolo*, 3. Na: <https://www.matica.hr/kolo/500/pavliciceva-autotopografija-ili-geografija-kao-autobiografija-26329/> (pristupljeno 11. rujna 2021.).
- »Cvenić, Josip«. 2021. *Hrvatska enciklopedija*, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=13036> (pristupljeno 22. veljače 2022.).
- Cvenić, Josip. 2008. *I sve pustiš niz rijeku*, Nova Istra – Istarski ogranak DHK, Pula.
- Cvenić, Josip. 2017. *Otvaranje tame*, Društvo hrvatskih književnika, Zagreb.
- Duda, Dean. 1998. *Priča i putovanje*, Matica hrvatska, Zagreb.
- Flaker, Aleksandar. 2009. *Autotopografija I. 1924.-1946.*, Durieux, Zagreb.
- Flaker, Aleksandar. 1999. *Književne vedute*, Matica hrvatska, Zagreb.
- Flaker, Aleksandar. 2010. *Autotopografija II. Moja sveučilišta 1946.-2010.*, Durieux, Zagreb.
- Jukić, Sanja, Rem, Goran. 2013. *Panonizam hrvatskoga pjesništva II: Od Janusa Pannoniusa do Satana Panonskog*, Filozofski fakultet Univerziteta Eotvosa Loranda u Budimpešti, Ogranak DHK slavonskobaranjskosrijemski, Budimpešta-Osijek.
- Marjanić, Suzana. 2021. »Izvedba vode – umjetnost i aktivističke prakse«, (*Dis*) *funkcija prostora/(Dys)functions of space*, ur. Savić, Dalibor et. al., Fakultet političkih nauka, Banja Luka.
- Mesinger, Bogdan. 2004. *Skriveni duh Iloka – priče i legende*, Ogranak Matice hrvatske osijek, Osijek.
- Mesinger, Bogdan. 2006. *Buđenje Iloka – moja iločka kronika (1987.-2006.)*, Ogranak Matice hrvatske Osijek, Osijek.

- »Mesinger, Bogdan«. *Hrvatska enciklopedija*, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=40287> (pristupljeno 12. ožujka 2022.)
- Parat, Josip, ur. 2021. *Dunav u hrvatskoj povijesti i kulturi*. Hrvatski institut za povijest – Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod.
- Perinić Lewis, Ana. 2010. »'Kome more, a kome voda': motiv vode u usmenim hvarskim pjesmama«, *Narodna umjetnost*, g. 47, br. 2.
- Sablić Tomić, Helena. 2008. *Hrvatska autobiografska proza*, Naklada Ljevak, Zagreb.
- Sablić Tomić, Helena. 2021. *Kartografija ljubavi – Dunavom*, Naklada Ljevak, Zagreb.
- Zlatar, Andrea. 1998. *Autobiografija u Hrvatskoj*, Matica hrvatska, Zagreb.

TURBULENT FLOWS
AUTOBIOGRAPHY, AUTOTOPOGRAPHY, AUTOFLUVIOGRAPHY

A b s t r a c t

In literature, water or river motifs are very common and presented from simplified meanings or expressions to metaphor and symbolic representation. In this paperwork will be observed a part of the corpus of contemporary Croatian Slavonian / Pannonian prose writers whose autobiographical writing about themselves and even others we see in the medium of the water. More specifically, the literary texts of Josip Cveniċ, Bogdan Mesinger and Helena Sablić Tomić were analysed, in which the waters, ie the rivers Drava and Danube, are specific literary code for understanding and reading their intimacy, privacy, but also positioning in the world of reality. In these cases, we intend to call it autofluviography as the subtype of autotopographic literary text.

Key words: contemporary Croatian literature; water/river; autobiography; autotopography; autofluviography